

Den nya svenska lagstiftningen om spioneri.

Av
Hjalmar Westring,
Ordförande i lagberedningen.

Alla de europeiska strafflagarna innehålla bestämmelser om straff för landsförräderi eller handlingar, genom vilka statens säkerhet i förhållande till främmande makter äventyras. Med vissa av dessa bestämmelser har man sökt förebygga faran därav att främmande makt kommer i besittning av upplysningar, som med avseende å krig med sådan makt kunna vara för densamma nyttiga. I de äldre strafflagarna äro dock sådana bestämmelser till skydd för militära hemligheter icke särdeles omfattande. Det är i främsta rummet spioneri under pågående krig man uppmärksammat, ehuru här och var vissa åtgärder straffas, även om de begås under fred. Och, i överensstämmelse med den sedan gammalt härskande uppfattningen av förräderibrottet såsom en kränkning av trohetsplikten mot staten, förutsattes det i allmänhet för straffbarhet att gärningsmannen är det lands undersåte, mot vilket han förbrutit sig, eller åtminstone att han vistas i landet eller är anställd i dess tjänst. Jämväl från denna regel finnas dock åtskilliga undantag.

Under den senaste tiden har emellertid spionerilagstiftningen flerstädes väsentligen omgestaltats. Krigsväsendets utveckling har gjort det av allt större vikt för krigsförvaltningen inom en stat att erhålla en ingående kännedom om en eventuell fiendes krigsmedel och krigsförberedelser samt om åtskilliga förhållanden inom det område,

som kan väntas bliva krigsskådeplats. Därför har, åtminstone av de större staterna, anordnats en systematisk verksamhet för utforskande av dylika omständigheter beträffande andra stater. Emot en sådan utforskningsverksamhet måste åter den stat, som blir föremål därför, söka att i möjligaste mån skydda sig. I detta syfte användas bland annat ganska ingående straffbestämmelser, som i allmänhet drabba både statens egna undersåtar och utlänningar och som i stor omfattning även träffa handlingar under fred. På denna väg ha de flesta europeiska stater numera slagit in. Den första moderna spionerilagen är den franska av 1886. Bland övriga sådana må nämnas den engelska av 1889, numera utbytt mot en ny av 1911, den ryska av 1892, ersatt med bestämmelser i den allmänna strafflagen av 1903, den tyska av 1893 och den finska av 1898. Även i den nya norska strafflagen av 1902 likasom i de danska, tyska och österrikiska strafflagförslagen är förevarande ämne behandlat efter moderna principer.

Den svenska strafflagen av 1864 tillhör den äldre typen. Lagens bestämmelser i förevarande hänseende äro upptagna i 8 kap., som handlar om förräderi samt om andra för rikets säkerhet menliga brott. Bland förräderibrotten nämnas åtskilliga handlingar, som pläga sammanfattas under benämningen militärt landsförräderi, och dit hör bland annat, om någon i krigstid för fienden uppenbarar krigsmaktens ställning eller rörelser eller något rådslag eller beslut därom, eller genom teckning eller annorledes meddelar honom underrättelse om försvarsverk, hamn, farled eller väg, eller i förräddlig avsikt hyser eller döljer fiendens spejare, eller på annat dylikt sätt tillhandagår fienden. Såsom subjekt för brottet nämnes i främsta rummet svensk man; dock straffas även utlänning, om han vid brottets begående vistas i riket eller är anställd i dess tjänst. Straffet är straffarbete på livstid eller från och med 6 till och med 10 år. Försök straffas, om brottets fullbordan förhindrades endast genom omständigheter,

som voro oberoende av gärningsmannens vilja; och är påföljden straffarbete i högst 10 år*). Till denna grupp hör också det brott, som består däri, att någon i krigstid låter sig av fienden brukas såsom spejare. Härför stadgas straff av livets förlust eller straffarbete på livstid. Straffet drabbar utan åtskillnad svenskar och utlänningar. Någon särskild bestämmelse om straff för prisgivande av militära hemligheter, som avser jämväl fredstid, finnes icke. Men sådant yppande kan dock innefattas i det s. k. diplomatiska landsförräderiet, som kan begås lika väl under fred som under krig. Till sådant förräderi hänföres bland annat uppenbarande av diplomatiska hemligheter. Dylikt uppenbarande är av två arter. Den ena består däri att någon, som är betrodd att veta hemliga underhandlingar, rådslag eller slut i ärande, därå rikets säkerhet eller rätt emot främmande makt ligger, uppenbarar dem eller utan lov utgiver eller kungör handling, som han i sådant mål bort hålla hemlig. Straffet är straffarbete på livstid eller från och med 8 till och med 10 år, dock med möjlighet till nedsättning till 2 år, om brottet skedde utan uppsåt att göra skada och faran var ringa. Den andra arten föreligger, om hemligheter eller handlingar av sådan beskaffenhet, som nyss sagts, komma till annan persons kunskap eller i hans hand och han, med vetskap att de böra hållas hemliga, utgiver, uppenbarar eller kungör dem. Straffet är, om uppsåt att skada fanns, straffarbete från och med 4 till och med 6 år och eljest fängelse eller, om faran var ringa, böter. Vad be-

*) Med avseende å de här och längre fram angivna straffsätser må erinras om följande i svensk straffrätt gällande regler. Böter kunna ådömas till belopp av minst 5 högst 500 kr.; fängelse kan förekomma i minst 1 månad, högst 2 år, och straffarbete i 2 månader till och med 10 år eller på livstid. Straffarterna anses lindrigare eller svårare i nu nämnd ordning. Om straffsatsen är högst straffarbete i 3 år, är således latituden: böter 5—500 kr., fängelse 1 månad till och med 2 år eller straffarbete i 2 månader till och med 3 år. Är åter straffet bestämt till straffarbete i högst 3 år, är latituden straffarbete i 2 månader till och med 3 år.

träffar det diplomatiska landsförräderiet göres ej någon skillnad mellan svensk och utlänning.

Uppmärksammas måste ock i förevarande hänseende vissa bestämmelser i tryckfrihetsförordningen. Enligt denna lag kan ansvar för innehållet i tryckt skrift icke ådömas, med mindre bestämmelse därom finnes i tryckfrihetsförordningen. Förut nämnda stadganden i strafflagen äro sålunda icke omedelbart tillämpliga, om en gärning, som hemfaller under sådan bestämmelse, begåtts genom tryckt skrift. Tryckfrihetsförordningen stadgar nu, att såsom missbruk av tryckfriheten skall anses kungörande i tryck, under krigstid eller vid krigsfara, av sådana underrättelser om krigsmaktens ställning eller rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för försvaret, vilkas offentliggörande konungen i statsrådet förbjudit. Gärningen bestraffas efter förut omförmälda bestämmelser i allmänna strafflagen, om den är hänförlig under sådan bestämmelse, men eljest med fängelse eller i ringare fall böter från och med 50 till och med 500 kronor.

Tryckfrihetsförordningen, enligt vilken den regel gäller att alla ämbetshandlingar skola vara för en var tillgängliga och kunna av en var publiceras, innehåller vidare det undantag härifrån, att mobiliseringsplaner för hären och flottan samt planer för deras sammandragning eller samverkan ävensom sådana kartor, ritningar och beskrivningar angående rikets fästningsverk, minförsvar, militära positioner, kommunikationsleder och uppfinningar, vilkas offentliggörande kan medföra våda för rikets säkerhet, ej må utan konungens särskilda tillstånd utlämnas, sedan konungen i statsrådet fattat beslut att dessa handlingar skola hållas hemliga. Om sådan handling i tryck offentliggöres av den, som vet att handlingen bör hållas hemlig, straffas gärningsmannen med fängelse eller i ringare fall med böter från och med 50 till och med 500 kronor.

Slutligen finnas även i strafflagen för krigsmakten vissa stadganden i ämnet, men dessa förbigås här.

Den nu lämnade redogörelsen för den äldre svenska lagstiftningen visar, att det skydd mot militära hemligheters prisgivande åt en eventuell fiende, som lagen gav, var synnerligen ofullständigt. Vad först strafflagens bestämmelser angår, så inträdde straff för de förut omnämnda till det s. k. militära landsförräderiet hänförliga åtgärderna allenast om de begingos i krigstid; och, med undantag för fall av ren spejaretjänst i krig åt fienden, kunde utländsk undersåte ej straffas, med mindre han vid brottets begående var bosatt i landet eller anställd i dess tjänst. Det s. k. diplomatiska landsförräderiet åter, så vitt det bestod i uppenbarande av hemligheter, avsåg endast »underhandlingar, rådslag eller slut» i ärenden, varå rikets rätt eller säkerhet berodde, samt därtill hörande handlingar. Tryckfrihetsförordningens bestämmelser äro väl med avseende å de skyddade hemligheterna av något större omfattning men dock vida mera begränsade än motsvarande stadganden i de moderna främmande lagarna; skyddet gäller dessutom allenast offentliggörande i tryck.

Den allmänna utvecklingen har medfört, att jämväl hos oss uppstått behov av ett starkare skydd för hemligheter av ifrågavarande art. Redan år 1908 fick chefen för generalstaben uppdrag att upprätta förslag till en mera verksam lagstiftning mot spioneri; och sedan en juridiskt bildad person förordnats att i generalstaben biträda vid detta ärendes behandling, avgav generalstabschefen år 1911 betänkande med förslag till lag om skydd för hemligheter av militär betydelse. Det avsågs att de sålunda föreslagna bestämmelserna skulle gälla vid sidan av strafflagen, vilken skulle lämnas orubbad.

Sedan förslaget blivit inom justitiedepartementet i vissa delar omarbetat, hänsköts det till lagrådet för den i grundlagen föreskrivna granskning. Lagrådet framhöll i sitt yttrande, hurusom det medförde vissa närmare angivna olägenheter att, såsom i förslaget skett, söka inpassa den erforderliga lagstiftningen i ämnet i en särskild från straff-

lagen fristående lag, och ansåg därför att denna lagstiftning, så vitt den avsåg förbrytelser av samma eller liknande art med de i 8 kap. strafflagen behandlade, borde åstadkommas genom en omarbetning av samma kapitel, varjämte erforderliga bestämmelser i de ämnen, som avhandlades i de övriga delarna av förslaget, lämpligen kunde upptagas i en från strafflagen fristående lag. Denna anvisning följdes i den till riksdagen år 1913 avlåtna kungl. propositionen, som alltså innehöll förslag dels till en lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i 8 kap. strafflagen och dels till en lag innefattande vissa bestämmelser till skydd för hemligheter av betydelse för rikets försvar. Dessa förslag vunno i sin helhet riksdagens bifall. Lagar i ämnet utgavos den 9 maj 1913*). Som bekant hava på grund av dessa lagar redan åtskilliga åtal förekommit.

Vid den omarbetning av 8 kap. strafflagen, som sålunda ägt rum, hava de äldre bestämmelserna reellt sett bibehållits med några få ändringar. Reglerna om det militära landsförräderiet (9 §) äro sålunda av alldeles samma innehåll som förut. I fråga om det diplomatiska landsförräderiet har endast skett de ändringar, att i straffsatsen för den senare arten av sådant förräderi minimum sänkts från 4 till 2 års straffarbete (17 §) samt att försöket gjorts straffbart (19 §). Däremot ha i den yltre uppställningen skett åtskilliga ändringar, de flesta bestående däri att vissa äldre paragrafer sammanslagits för att bereda plats för de nya bestämmelserna. Då emellertid de nya mera allmänt avfattade brottsbeskrivningarna omfatta jämväl vissa av de handlingar, som hemfalla under de äldre stadgandena, ha de nya bestämmelserna måst givas den avfattning, at de ej bliva tillämpliga å sådana gärningar, som kunna straffas enligt de äldre.

*) Redogörelse för tillkomsten av den nya lagstiftningen med fullständig lagtext och utdrag av förarbetena finnes intagen i Nytt Juridiskt Arkiv, afd. II, för år 1913, sid. 287 och följ.

De handlingar, som den nya lagstiftningen avser att straffa, kunna karakteriseras såsom: 1) åtgärder, vilka innebära ett uppenbarande av militära hemligheter; 2) åtgärder, vilka innebära ett utforskande av sådana hemligheter; och 3) åtgärder, vilka innebära fara för sådana hemligheters uppenbarande. De två första arterna behandlas i de nya paragrafer, som införts i 8 kap. strafflagen, den sista arten utgör föremål för den särskilda lagen.

Vad då angår bestämmelserna i strafflagen, och först det straffbara uppenbarandet av militära hemligheter, äger enligt lagen (18 §) sådant brott rum när någon, i annat fall än förut i kapitlet är sagt, för obehörig uppenbarar sådana handlingar, avbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hållas hemliga.

Det skydd, denna bestämmelse avser att giva, sträcker sig över ett vidsträckt område. Skyddet skall, såsom i motiveringen framhålles, omfatta alla föremål eller sakförhållanden, som böra hemlighållas, emedan genom ett uppenbarande därav skada för rikets försvar kan uppkomma. I motiven yttras närmare härom:

»För att emellertid kunna uppställa kravet å hemlighållande av hithörande föremål eller upplysningar erfordras att dessa i förevarande avseende innefatta någon hemlighet. Härvid låter sig beträffande föremålen urskilja två olika typer, nämligen dels sådana, vilka till hela sin natur äro hemliga, dels ock andra, med avseende å vilka det icke är förhållandet men som ur viss synpunkt måste betraktas såsom hemliga.

Till förstnämnda kategori av hemligheter äro att hänföra vissa föremål, som i regel endast äro kända för en trängre krets — vanligtvis sådana personar, vilka å tjänstens vägnar fått sig dem anförtrödda — och som omgärdats med särskilda skyddsanordningar mot uppenbarande. Hit höra bland andra de handlingar rörande försvarsväsendet, vilkas offentliggörande i tryck belagts med straff enligt

2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen, såsom mobiliseringsplaner ävensom vissa kartor, ritningar och beskrivningar angående rikets fästningsverk, minförsvar, militära positioner, kommunikationsleder och uppfinningar. Vidare falla härunder andra föremål av betydelse för rikets försvar, vilka av sådan grund i sin helhet eller delvis äro undandragna offentligheten, t. ex. vissa fästningsområden eller förråd. Beträffande nu omnämnda handlingar eller föremål är det emellertid icke blott själva handlingen eller föremålet, som av hänsyn till försvaret bör hemlighållas. Även upplysningar angående de sakförhållanden, som innefattas i eller låta hänföra sig till handlingen eller föremålet, måste ock av samma grund undandragas allmänhetens kännedom. Hit höra exempelvis upplysningar angående beskaffenheten av ett mobiliseringsförråd eller anordningen av strålkastare inom en fästning.

Till den andra typen av föremål höra sådana, vilka på grund av sin natur måste vara kända av ett större antal personer och följaktligen icke kunna omgärdas med speciella skyddsanordningar ur försvarssynpunkt men som äro av den beskaffenhet, att, om deras militära betydelse bliver bekant för obehöriga, skada för rikets försvar därav kan uppstå. Under föremål, vilka på grund av deras användbarhet ur försvarssynpunkt böra i sådant hänseende hållas hemliga, falla exempelvis strategiskt viktiga punkter och områden ävensom förbindelseleder. Vidare äro under hemligheter av här avsedda beskaffenhet att hänföra sådana upplysningar, som tjäna till utredning angående dylika föremåls betydelse för försvaret och vilka av enahanda skäl som själva föremålen böra hållas hemliga. Hit höra t. ex. upplysningar angående lämpligheten av vissa landstigningsplatser eller om järnvägars utnyttjande för militärtransporter.

Förutom sådana upplysningar, vilka låta hänföra sig till föremål av någondera av nu nämnda typer, måste hit räknas en del andra, som röra vissa faktiska förhållanden av betydelse för försvaret. Det är förnämligast under krig eller vid fara för krig, som vikten av dylika upplysningars hemlighållande framträder. Betydelsen härav har ock i vis mån vunnit beaktande av lagstiftaren särskilt därutinnan, att i 3 § 10 mom. tryckfrihetsförordningen med straff belagts kungörande i tryck under krigstid eller vid krigsfara av sådana underrättelser om krigsmaktens ställning eller

rörelser eller om andra åtgärder eller anstalter för försvaret, vilkas offentliggörande konungen i statsrådet förbjudit. Påtagligt är emellertid att, om offentliggörande av dylika under rättelser förklaras straffbart under berörda tidsförhållanden, berättigad anledning jämväl måste anses föreligga att med straff belägga uppenbarandet därav i annan form, i den mån detsamma icke faller under i övrigt gällande bestämmelser i ämnet«.

I särskilda fall kan det naturligtvis möta svårigheter att avgöra, om ett visst sakförhållande innefattar en hemlighet av här avsedd beskaffenhet. Minsta tvekan skall i regeln föreligga, då hemligheten nedlagts i en särskild å tjänstens vägnar upprättad skrift eller avbildning. Grundas åter uppenbarandet på iakttagelser, som gärningsmannen eller annan utom tjänsten gjort, eller innefattas den i avbildning, som så tillkommit, kan mera ovisshet förekomma. Särskilda svårigheter erbjuda naturligtvis den i motiven omnämnda andra typen av hemligheter. Härom yttras i motiven:

»Uppenbart är att, så långt föremålen med vanlig uppmärksamhet kunna iakttagas av en var, någon hemlighet i fråga om dem ej får anses föreligga. Bredden av en s. k. hemlig farled låter sig väl med ögonmått ungefärligen bestämma, men vattendjupet å olika ställen i densamma eller de särskilda grundförhållandena intill en för landstigning lämplig kustort kunna däremot icke med blotta ögat iakttagas. Dessa och dylika förhållanden, som påtagligen äro av den största betydelse ur synpunkten av vårt lands försvar, måste med hänsyn härtill betraktas som militära hemligheter, i den mån densamma icke annorledes, exempelvis i tryck, kommit till allmänhetens kännedom. Begränsningen av den krets, för vilken hemligheten ej får uppenbaras, beror på förhållandena i det särskilda fallet. Även om sålunda till och med alla invånarna i en ort av nyss angivna beskaffenhet äga nogrann kännedom om alla landstigningsplatser invid densamma, behöver detta icke i och för sig innebära någon fara för vårt försvar, om blott icke jämväl utlandet förvärvat sig kunskap derom. Den avgörande synpunkten i förevarande hänseende är följakt-

ligen den, om med avseende å föremålen i fråga en hemlighet kan anses förefinnas gent emot främmande makt. Uppenbart är, att någon föreskrift av vederbörande myndighet att de här avsedda föremålen skola hållas hemliga, icke erfordras. Det måste därför bliva föremål för domstolens prövning i varje särskilt fall, om beträffande ifrågakomna objekten en militär hemlighet består och kan upprätthållas, vare sig beträffande föremålen i deras helhet eller i visst hänseende. Men blott så långt som kravet å föremålens hemlighållande räcker, är ett uppenbarande därav belagt med straff enligt förslaget«.

Gärningen beskrives såsom ett uppenbarande för obehörig. Ehuru straffbestämmelsen åsyftar att hindra att hemligheter av förevarande art skola komma till främmande makts kännedom, är således straffbarheten ej betingad därav, att hemligheten uppenbarats för främmande makt eller dess representant; det är nog att uppenbarandet skett för obehörig. Därmed avses enligt motiveringen att fastslå, att uppenbarande icke är tillåtet under annan förutsättning, än att särskilt berättigande därtill måste anses föreligga för den, som uppenbarar hemligheten. Såsom exempel på tillåtligt uppenbarande nämnes, att för inrättande av vissa belysningsanordningar i en fästning, ingenjörer tillkallas, som därigenom erhålla kännedom om vad som är att betrakta såsom militära hemligheter. Om däremot ingenjörerna sprida den kännedom de sålunda vunnit till andra ovidkommande, böra de hemfalla under straffbudet.

I subjektivt avseende fordras att gärningsmannen vet att vad han uppenbarar bör hållas hemligt. Därmed vill enligt motiveringen lagen hava uttryckt, att det förutsättes vetskap »icke allenast därom att hemligheten bör bevaras gent emot främmande makt, utan även därom att detta bör ske gent emot varje obehörig person och speciellt gent emot den person, för vilken hemligheten i det förevarande fallet blivit yppad, detta på grund av den fara för att

hemligheten skall komma til främmande makts kännedom, som vållas av ett dylikt uppenbarande för obehöriga.«

Den reguliera straffsatsen är straffarbete i högst 4 år. Men straffet kan under vissa omständigheter antingen minskas eller höjas. Om faran var ringa eller omständigheterna eljest äro synnerligen mildrande, kan till fängelse eller böter dömas. Därest åter hemligheten uppenbarades för främmande makt eller eljest under sådana förhållanden att synnerlig fara för rikets säkerhet därav uppkom, skall straffet vara straffarbete i 2—6 år. Bestämmelsen om straffskärpning för det fall att hemligheten uppenbarats för främmande makt betingas naturligtvis av den större fara, som ett sådant uppenbarande medför. Men då det till följd av den försiktighet, varmed spioneriverksamheten bedrives, endast mera sällan lärer vara möjligt att förebringa full bevisning därom att gärningsmannen stått i direkt förbindelse med främmande makt, har det funnits lämpligt att låta straffhöjningen få tillämpning även för det fall, att bevisningen i nämnda hänseende är ofullständig men brottet ändock är förenat med större fara för rikets säkerhet.

Även försök är straffbart. I samband med bestämmelse härom har införts föreskrift om straff för försök till det förut omnämnda diplomatiska landsförräderiet (19 §). Förutsättning för försökets straffbarhet är i bägge fallen den i vår lag för de fall då försök straffas vanliga, eller att brottets fullbordan förhindrades endast genom omständigheter, som voro oberoende av gärningsmannans vilja. Straffet för försök till diplomatiskt landsförräderi är vid den svårare arten av sådant brott straffarbete i högst 10 år, försök till den mindre grova arten straffas med högst straffarbete i 4 år eller, om försöket skett utan uppsåt att göra skada, fängelse i högst ettår eller böter. För försök till annat uppenbarande av militära hemligheter är straffet i almänhet högst straffarbete i 2 år, men för det fall att det fullbordade brottet skolat drabbas av den förutnämnda straffskärpningen, högst straffarbete i 4 år.

Jämväl det nya stadgandet om utforskande av militära hemligheter hänför sig så väl till det diplomatiska landsförråderiet som till annat uppenbarande av militära hemligheter. Gärningen beskrives (20 §) så, att någon med vetskap därom att föremål eller sakförhållande, varom i 17 § (diplomatiskt landsförråderi genom uppenbarande) eller 18 § (uppenbarande av militära hemligheter) förmäles, obehörigen sätter sig i besittning av sådan hemlighet i annat fall än förut i kapitlet är sagt.

De hemligheter, som kunna utgöra objekt för brottet, äro sålunda så väl de, vilka avses med straffbestämmelsen för uppenbarande av militära hemligheter, som de vilka kunna utgöra förmål för det förut nämnda diplomatiska landsförråderiet.

Gärningen består däri att gärningsmannen sätter sig i besittning av hemligheten. Brottet är sålunda fullbordat, då gärningsmannen fått kännedom om det sakförhållande, varom är fråga. Sådant utforskande kan i många fall vara en förberedelse till det straffbara uppenbarande, om vilket förut är talat; men detta är icke alltid förhållandet. »Då enligt förslaget» sägs det i förarbetena, »de motiv, av vilka utforskandet föranletts, sakna betydelse för brottets straffbarhet, är emellertid även utforskande av exempelvis vetenskapligt intresse, turistintresse eller ren nyfikenhet hänförligt under det föreslagna stadgandet». Anledningen, varför sålunda blotta utforskandet belagts med straff, är naturligtvis den fara, som uppstår att hemligheten sprides vidare och sålunda kommer till främmande makts kännedom.

Utforskandet skall hava skett obehörigt. Därmed avses att från straffbarhet utesluta alla sådana fall, då föremålen eller upplysningarnas utforskande föranledes av tjänsteförhållande eller särskilt bemyndigande.

I subjektivt avseende fordras, såsom vid uppenbarandet, att gärningsmannen haft vetskap om att det föremål eller sakförhållande, varom är fråga, bör hållas hemligt.

Den generella straffsatsen är straffarbete i högst 2 år

eller fängelse; men om det av omständigheterna framgår, att gärningsmannen ej haft för avsikt att uppenbara hemligheten för någon obehörig eller om omständigheterna eljest äro synnerligen mildrande, skall straffet i stället vara böter. Skedde åter brottet i avsikt att uppenbara hemligheten för främmande makt, skall dömas till straffarbete i 1—4 år.

Jämväl försök till utforskningsbrottet är straffbart (21 §); men villkor för straffbarheten är icke blott att brottets fullbordan blev förhindrad endast genom omständigheter, som voro oberoende av gärningsmannens vilja, utan jämväl att gärningsmannen haft avsikt att uppenbara hemligheten för främmande makt. Det sista villkoret har tillagts, emedan det eljest vore att befara att en hel del fall av ganska oskyldig beskaffenhet läte hänföra sig under bestämmelsen, vilket kunde giva anledning till obefogade angivelser ock trakasserier. Straffet är straffarbete i högst två år.

De nu omförmälda i 8 kap. intagna nya bestämmelserna bliva tillämpliga, evad gärningsmannan är svensk eller utlänning, utan annan begränsning än som följer av de allmänna i 1 kap. strafflagen intagna bestämmelserna om vilka personer överhuvud äro underkastade svensk straffrätt*). Härutinnan skilja sig sålunda de nya bestämmelserna från stadgandet om det militära landsförräderiet, enligt vilket sådant brott av utlänning straffas, endast om han vid tiden för brottets begående vistas i riket eller är i dess tjänst anställd. Då emellertid de handlingar, som hemfalla under det militära landsförräderiet, så vitt därmed avses fiendes tillhandgående med upplysningar, lära innefattas under vad som enligt den nya bestämmelsen straffas

*) Dessa bestämmelser äro, så vitt angår brott av ifrågavarande art, av följande innehåll. Svensk man dömes efter Sveriges lag och vid svensk domstol, vare sig brottet föröfvats inom eller utom riket. Utlänning, som i riket finnes, dömes på enahanda sätt, om brottet begåtts inom riket eller å svenskt fartyg utom riket; har brottet eljest begåtts utom riket inträder straff, allenast om konungen förordnar att åtal skall äga rum.

såsom uppenbarande av militära hemligheter, kan den, som på grund av sin egenskap av utlänning icke kan straffas fört militärt landsförräderi, numera i stället drabbas av straff för uppenbarande i allmänhet.

I det förslag, som ligger till grund för den nya lagsliftningen, funnos särskilda bestämmelser dels om straffskärpning för det fall att ämbets- eller tjänsteman gjorde sig skyldig till uppenbarande av militär hemlighet, dels ock om straff för ämbets- eller tjänsteman, som våldade att dylik hemlighet uppenbarades för obehörig. Men dessa bestämmelser bortfölo under behandlingen. Därest den, som uppenbarar en militär hemlighet, tillika därigenom begår ämbetsbrott, skall han alltså enligt den allmänna bestämmelsen i 25 kap. 18 § strafflagen dömas till särskilda straff för vardera av de bägge förbrytelseerna. Och ämbets- eller tjänsteman, som är vållande till att hemlighet uppenbaras, lärer hemfalla under stadgandet i 25 kap. 17 § om straff för ouppsåttligt tjänstefel.

Ett uppenbarande av militär hemlighet kan naturligtvis även ske genom dess offentliggörande i tryckt skrift. Enligt den förut omnämnda allmänna regeln är emellertid brottslig handling, som begås genom offentliggörande i tryckt skrift, icke straffbar omedelbart på grund av reglerna i allmänna strafflagen. Det fordras därtill särskild hemul genom bestämmelse i tryckfrihetsförordningen. Det har naturligtvis varit avsett att införa sådan bestämmelse, men det har icke nu kunnat ske, emedan ändring i tryckfrihetsförordningen, som betraktas såsom grundlag, icke kan företagas utan något längre omgång och tidsutdräkt. Under tiden till dess en sådan ändring hinner genomföras, kan det alltså inträffa, att ett uppenbarande, som skulle vara straffbart enligt de nu meddelade bestämmelserna, undgår straff, om uppenbarandet skett i tryckt skrift.

Såsom förut nämnts, har i en särskild lag samlats bestämmelser om straff för åtgärder, vilka, utan att kunna hänföras under det straffbara uppenbarandet eller utför-

skandal, innebära fara för militära hemligheters uppenbarande. Sådana åtgärder kunna ofta utgöra en förberedelse till spioneri, men straffbarheten är icke beroende av att så är förhållandet. Avsikt att spionera behöver följaktligen icke styrkas, och straff inträder, även om afsikten visas hava varit helt annan.

Bland nu ifrågavarande åtgärder upptages först (1 §), att någon genom att lämna oriktiga uppgifter om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen bereder sig tillträde till någon för rikets fasta försvar avsedd anläggning eller till förråd, fabrik, varv, kasern eller annan dylik till försvaret hörande inrättning eller till något krigsmaktens fartyg. Därmed likställes att någon, på sätt nyss är sagt, bereder sig tillfälle att, efter det han obehörigen inkommit i anläggning, inrättning eller fartyg, som förut omförmälts, där kvarstanna. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år.

Det karaktäristiska för ifrågavarande brottshandlingar är det svikliga förfarandet. Detta ger anledning till misstanke att vederbörande icke är stadd i rätta ärenden, men, enligt vad nyss erinrats, erfordras icke vidare bevisning om spionerisyfte, likasom bevisning om annat syfte icke fritager från straff. Här förutsättes icke att särskilt förbud att beträda föremål, som är i fråga, blivit meddelat. Det svikliga förfarandet anses med nödvändighet innebära, att vederbörande haft klart för sig att hans inträngande eller kvarstannande å platsen varit otillåtet. Då platser, där militära övningar och försök pågå, icke i regel äro avstängda för allmänheten, har beträdande eller kvarstannande å sådan plats icke belagts med straff i det fall, som med förevarande stadgande avses.

Till skydd för nyss omförmälda anläggningar, inrättningar och fartyg är vidare (2 §) stadgat straff av böter högst 200 kr. för den, som överträder av konungen eller enligt konungens förordnande av myndighet meddelat förbud att beträda sådana föremål. Därmed likställes överträdande

av sålunda meddelat förbud att övervara härens eller flottans övningar.

Såsom i motiven påvisas, händer det ofta att förbud, som i förevarande avseende av myndigheter meddelas, äro av rent tillfällig art och utfärdas av helt annan anledning än att vinna skydd för militära hemligheter. Då man ansett överträdelse av dylika förbud ej böra komma under straffbestämmelsen i fråga utan velat begränsa dennas tillämpning till överträdande av förbud av mera stadigvarande betydelse, har stadgandet givits den avfattning, att det endast avser förbud utfärdat direkt af konungen eller på konungens förordnande av annan myndighet. Redan före lagens tillkomst hade genom en kungl. förordning av den 1 april 1912 medelats sådant förbud beträffande utlänningar. Överträdelse av bestämmelserna i denna förordning blir sålunda straffbart enligt nu ifrågararande stadgande.

Den särskilda omsorg, som måste ägnas åt skydd för de militära hemligheter, vilka innefattas i de för landets försvar avsedda befästningsanläggningarna, har vidare föranlett stadgande (3 §) om straff för den, som utan vederbörande myndighets tillstånd avbildar eller beskriver någon för rikets fasta försvar avsedd anläggning eller del därav eller till sådan anläggning hörande anordning för försvarsändamål. Straffsatsen är böter eller fängelse i högst sex månader.

Det är endast själva befästningsanläggningen och der till hörande försvarsanordningar, som med denna bestämmelse skyddas. Man har icke ansett sig kunna, såsom fallet är enligt vissa främmande lagstiftningar, utsträcka skyddet till fästningens omgivning. Straff inträder icke, med mindre genom uppenbarande av avbildningen eller beskrivningen skada för försvaret kan uppkomma; det har ansetts för strängt att straffa i sådana fall då fara för dylik skada icke föreligger. Om den, som företager en avbildning eller beskrivning, varom nu är sagt, velat att han därigenom sätter sig i besittning av en militär hem-

lighet, hemfaller han under den förut omförmälda i 8 kap. strafflagen upptagna bestämmelsen om utforskande. Och gör han det i krigstid i fiendens intresse, kan stadgandet i samma kapitel om den, som låter sig av fienden brukas såsom spejare, vinna tillämpning. Av sådan anledning är uttryckligen uttalat att förevarande bestämmelse icke skall tillämpas, om gärningen är i allmänna strafflagen belagd med strängare straff.

I följd av vårt geografiska läge är, påpekats det i motiven, uppenbart, att främmande makters upplysningsverksamhet i alldeles särskild grad skall rikta sig på utforskande av skärgårdar och kustområden med därtill hörande farleder och hamnar. Till beredande av nödigt skydd härutinnan har slutligen (4 §) intagits en bestämmelse, enligt vilken den, som företagar sjömätning eller lodning vid rikets kuster eller i därtill hörande skärgårdar, farleder eller hamnar, utan att till sådan åtgärd hava erhållit tillstånd enligt vad av konungen stadgas, skall dömas till böter eller fängelse i högst 6 månader, om ej gärningen är i allmänna strafflagen belagd med strängare straff. Dock skall straff ej inträda, om någon utför lodning, som erfordras för framförande eller säkerställande av fartyg, varå han befinner sig, eller om lodning i hamn verkställs på föranstaltande av vederbörande hamnmyndighet.

Här fordras icke, såsom beträffande avbildning eller beskrivning av fästningsverk, utredning därom att av förfarandet kan uppkomma skada för försvaret. Det har ansetts att uppställande här av ett sådant vilkor skulle föranleda, att man icke alltid kunde ingripa emot ifrågasvarande synnerligen farliga forskningsverksamhet på ett så tidigt stadium, att ett uppenbarande av hithörande hemligheter kan förhindras. Undantaget för det fall att gärningen enligt strafflagen betingar strängare straff har även här föranletts därav att sjömätning eller lodning kan innebära ett utforskande av militära hemligheter eller till och med bedrivande av spejareverksamhet åt fienden.

Även beträffande nu omförmälda i den särskilda lagen upptagna brott gäller det, att skilnad ej göres, om gärningsmannen är svensk eller utlänning.

Likaledes kan det brott, som består i avbildande eller beskrivning av fästningsverk, få sådan form att det faller under tryckfrihetsförordningen och i följd därav tills vidare undgår straff.

I sammanhang med förevarande lagstiftning tillkommo även vissa processuella bestämmelser:

Den ena bestämmelsen gäller forum. Enligt förut gällande lagstiftning tillhörde det hovrätt att omedelbart behandla mål angående förräderi och rådslag med fienden. Denna bestämmelse har nu upphävts, vadan alla slags mål av nu ifrågakomna beskaffenhet handläggas av vederbörande underdomstol i första instans.

Därjämte har företagits den jämkning i bestämmelserna om offentlighet vid underdomstolarna, att rättegångens offentlighet kan uteslutas, om rätten finner att i följd därav något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt. Då emellertid enligt tryckfrihetsförordningen en var äger utbekomma och i tryck offentliggöra domstolens protokoll i målet utan hänsyn därtill att rättegången hållits inom stängda dörrar, blir stadgandet om offentlighetens uteslutande alldeles ineffektivt. Tydligt erfordras även i förevarande hänseende ändring i tryckfrihetsförordningen.
